

Investigating the effect of board attributes on the relationship between social responsibility and financial performance in companies listed on the Tehran Stock Exchange

Masoud karami ¹ | Alireza nasr esfahani ² | fatemeh daneshyar ³

Abstract

Objective: The purpose of this study is to investigate the effect of board attributes on the relationship between social responsibility and financial performance of the company.

Method: The present study is an applied research in terms of purpose and descriptive and correlational in terms of nature and method. In terms of data collection method, quasi-experimental research is a post-event in the field of positive accounting research that has been done using the Panel data regression method. To achieve the objectives of the research, 112 companies were selected from the companies listed on the Tehran Stock Exchange during the years 2014 to 2020 as a statistical sample.

Findings: The results showed that social responsibility and board size had a positive and significant relationship with financial performance, Also, the variables adjusting the size of the board and the independence of the board have intensified the relationship between social responsibility and financial performance. **Conclusion:** The more companies pay attention to social responsibility criteria, the better their financial performance, also, the larger the board of companies, the better their financial performance..

Keywords: Board characteristics, social responsibility and financial performance.

1. Ph.D. student of Accounting, Faculty of Management and Financial Sciences, Khatam University, Tehran, Iran.

2. Master of Accounting, Faculty of Management, Tehran University, Tehran, Iran.

3. Corresponding Author, Accounting, Faculty of Social and Economic Sciences, Al-Zahra University, Tehran, Iran. daneshyar.fatemeh@yahoo.com

بررسی تأثیر ویژگی‌های هیئت مدیره بر رابطه مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

مسعود کرمی^۱ | علیرضا نصر اصفهانی^۲ | فاطمه دانشیار^۳

چکیده

هدف: هدف این پژوهش بررسی تأثیر ویژگی‌های هیئت مدیره بر رابطه مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی شرکت است.

روش: تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی و از نوع همبستگی است. از نظر شیوه گردآوری داده تحقیق نیمه تجربی پس رویدادی در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است که با استفاده روش رگرسیون داده‌های ترکیبی انجام شده است. برای دستیابی به اهداف پژوهش، ۱۱۲ شرکت از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

یافته‌ها: نتایج پژوهش بیانگر این است که مسئولیت اجتماعی و اندازه هیئت مدیره ارتباط مثبت و معناداری با عملکرد مالی دارد؛ هم‌چنین متغیرهای تعدیل‌گر اندازه هیئت مدیره و استقلال هیئت مدیره رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی را تشدید کرده است.

نتیجه‌گیری: هرچه شرکت‌ها توجه بیشتری به معیارهای مسئولیت اجتماعی داشته باشند، عملکرد مالی بهبود پیدا می‌کند؛ هم‌چنین هرچه شرکت‌ها هیئت مدیره بزرگتری داشته باشند، عملکرد مالی بهتری خواهند داشت.

کلیدواژه‌ها: ویژگی‌های هیئت مدیره، مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی.

- دانشجوی دکتری حسابداری، دانشکده مدیریت و علوم مالی، دانشگاه خاتم، تهران، ایران.
masoudkarami4395@gmail.com
- دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
alirezanasr@ut.ac.ir
- نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء(س)، تهران، ایران.
daneshyar.fatemeh@yahoo.com

مقدمه

مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها موضوعی بسیار مهم در زمینه‌های مدیریت، مالی و روابط عمومی بوده و برای افزایش اعتماد ذی‌نفعان شرکت‌ها امری ضروری است (پلوملی و همکاران^۱، ۲۰۱۵؛ تومو و همکاران^۲، ۲۰۱۷؛ لیو و لی^۳، ۲۰۱۹؛ اونگساکول و همکاران^۴، ۲۰۲۰؛ چویبی و همکاران^۵، ۲۰۲۱؛ روسی و همکاران^۶، ۲۰۲۱). رشد اخیر در مسئولیت اجتماعی تأثیر قابل توجهی بر نقش شرکت‌ها داشته است و به تغییر استانداردهای حسابداری کمک کرده است (لیو و لی، ۲۰۱۹). از سوی دیگر حاکمیت شرکت نقش‌های مهمی در بهبود پاسخگویی شرکت، شهرت شرکت، ارائه اطلاعات ارزشمند به منظور تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران ایفا می‌کند (اونگساکول و همکاران، ۲۰۲۰). امروزه شرکت‌ها به‌عنوان موجودیت‌هایی در نظر گرفته می‌شوند که در جامعه عمل می‌کنند و مسئولیت تضمین عدالت اجتماعی و اقتصادی و در عین حال گسترش منافع سهامداران در راستای نظریه ذی‌نفعان را بر عهده دارند (چویبی و همکاران، ۲۰۲۱). به عبارتی نقش مسئولیت اجتماعی به‌عنوان ابزاری برای شفافیت مهم‌تر شده است، با تجارت اصلی یک شرکت ادغام شده که به موفقیت کوتاه‌مدت و بلندمدت منجر می‌شود. از سوی دیگر پژوهشگرانی از جمله ایزاکسون و ودساید^۷ (۲۰۱۶) بیان کرده‌اند که رابطه مسئولیت اجتماعی و عملکرد شرکت‌ها باید با تأثیرات متغیرهای داخلی و خارجی دیگر بررسی شود. حاکمیت شرکتی سامانه‌ای از قوانین، خط‌مشی‌ها و شیوه‌هایی است که چگونگی مدیریت و نظارت هیئت مدیره یک شرکت بر عملیات شرکت خود را بیان می‌کند (تیبیلیتی و همکاران^۸، ۲۰۲۱). نگوین و همکاران (۲۰۲۱) پیشنهاد کرده‌اند که شرکت باید ساختار حاکمیت شرکتی خود را به‌عنوان یکی از ارکان اصلی مسئولیت اجتماعی همراه با سرمایه انسانی، محیط و ذی‌نفعان تقویت کند. در این راستا، آنها مسئولیت اجتماعی را جز مسئولیت هیئت مدیره شرکت می‌دانند که نقش مهمی در

1. Plumlee et al.
2. Tomo et al.
3. Liu & Lee
4. Ongsakul et al.
5. Chouaibi et al.
6. Rossi et al.
7. Isaksson & Woodside
8. Tibiletti et al.

نظارت و مدیریت امور شرکت‌ها دارد (روفیا و همکاران^۱، ۲۰۲۱). با این حال، کارایی این نقش تا حد زیادی تحت تأثیر ساختار هیئت مدیره است (علی‌پور و همکاران^۲، ۲۰۱۹). اگر چه حاکمیت شرکت بر حل مسئله نمایندگی بین منافع مدیریت و سهامداران متمرکز است، مسئولیت اجتماعی بر منافع غیر از سهامداران شرکت تمرکز دارد از این‌رو بهترین سامانه حاکمیت شرکتی را می‌توان قابل قبول‌ترین راه حل برای قرارداد اجتماعی در نظر گرفت. علاوه بر این برخی از پژوهشگران بیان کرده‌اند که حاکمیت شرکتی تأثیر عمده‌ای بر ابعاد مسئولیت اجتماعی دارد (چوبی و همکاران، ۲۰۲۱). در نتیجه ادغام بین راهبردهای حاکمیت شرکتی و مسئولیت اجتماعی یک رشته تحقیقات تجربی جدید است که سعی می‌کند راهبردهای مسئولیت اجتماعی شرکت را به نتایج مالی مرتبط کند (چوبی و همکاران، ۲۰۲۱). هیئت مدیره شرکت مسئول ایجاد ساختارهای مؤثر برای نظارت و مدیریت عملیات شرکت‌ها است. هیئت مدیره هم‌چنین مسئول پاسخگویی و شفافیت سازمان از طریق افشای اطلاعات است. برای طیف وسیعی از سهامداران هیئت مدیره مسئولیت متقابل دارند (روسی و همکاران، ۲۰۲۱). با توجه به اهمیت هیئت مدیره در بکارگیری رویه‌های اجرایی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها انجام پژوهشی در این راستا ضروری به نظر می‌رسد. از این‌رو در این پژوهش به دنبال بررسی تأثیر ویژگی‌های هیئت مدیره بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی است.

مبانی نظری

ویژگی‌های هیئت مدیره و حاکمیت شرکتی

هیئت مدیره اغلب یکی از اجزای اساسی سامانه حاکمیت شرکتی در نظر گرفته می‌شود. ادبیات مالی، حاکمیت شرکتی را به‌عنوان «روش‌هایی تعریف می‌کند که تأمین‌کنندگان مالی شرکت‌ها به خود اطمینان می‌دهند که بازده سرمایه‌گذاری خود را دریافت می‌کنند» (جی و حسن^۳، ۲۰۱۶). هیئت مدیره در سامانه حاکمیت تجاری در مرکز قرار دارد. عامل مهمی که بر اثربخشی هیئت مدیره تأثیر می‌گذارد، اندازه است. تصمیمات هیئت مدیره بزرگتر می‌تواند

1. Roffia et al.
2. Alipour et al.
3. Jie & Hasan

منعکس‌کننده برآورده شدن خواسته‌های متفاوت ذی‌نفعان باشد؛ بنابراین تصمیمات هیئت مدیره‌های بزرگتر می‌تواند نگرانی‌های ذی‌نفعان را بهتر از هیئت‌های کوچکتر برطرف کند. مشکلات نمایندگی با هیئت مدیره بزرگتر شدیدتر می‌شود؛ بنابراین مدیریت و نظارت بر هیئت مدیره برای مدیر عامل آسان‌تر می‌شود (جلیانی و چوایی^۱، ۲۰۲۱). با این وجود، هیئت‌های بزرگتر می‌توانند کارآمدتر باشند، زیرا تعداد بیشتری از افراد را می‌توان در حجم کاری مدیران نظارت جدا کرد. هیئت‌های بزرگتر احتمالاً با مسئولیت اجتماعی بهتر و ابزارهای بیشتر برای مشاوره و ردیابی نقش‌ها، تأثیر مسئولیت اجتماعی را بر نتایج مالی تقویت می‌کنند. تحقیقات قبلی تشخیص می‌دهد که هیئت مدیره‌های بزرگ تنوع بیشتری از تخصص و تجربه را دارند، که به نوبه خود تأثیر مثبتی بر شهرت شرکت‌ها و تصویر آنها دارد (جیزی و همکاران^۲، ۲۰۱۴). مدیران مستقل دارای انگیزه‌ها، ارزش‌های متمایز نسبت به مدیران داخلی (که معمولاً به اهداف کوتاه‌مدت پرسود توجه می‌کنند) هستند (پست و همکاران^۳، ۲۰۱۱). هیئت مدیره به نهادی گفته می‌شود که اساساً از منافع همه ذی‌نفعان مربوط حمایت می‌کند؛ بنابراین برای به‌دست آوردن و اثبات بیشتر مشارکت سهامداران، مهم است که هم مدیران و هم اعضای غیر اجرایی در هیئت مدیره حضور داشته باشند (دی آندرس و والادو^۴، ۲۰۰۸؛ فوزی و همکاران^۵، ۲۰۱۶؛ روسی و همکاران^۶، ۲۰۲۱).

مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت

مسئولیت اجتماعی شرکت به‌عنوان عاملی تعریف می‌شود که به‌موجب آن کسب و کارها به‌طور داوطلبانه موضوعات اجتماعی و محیطی، اخلاقی و حقوق بشر را در فعالیت‌های تجاری و روابط خود با سهامداران گنجانده‌اند. مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت را می‌توان مجموعه‌ای جامع از سیاست‌ها، شیوه‌ها و برنامه‌هایی دانست که در عملیات تجاری، زنجیره تأمین و فرایندهای تصمیم‌گیری داخلی و خارجی شرکت وجود دارد و به‌طور معمول مسائل مربوط به اخلاق

1. Jilani and Chouaibi
2. Jizi et al.
3. Post et al.
4. De Andres and Vallelado
5. Fuzi et al.
6. Rossi et al.

تجارت، سرمایه‌گذاری اجتماعی (عمومی)، مسائل محیط زیست، دولت، حقوق بشر، بازار و محیط کار را شامل می‌شود (یعقوبی و اسماعیلی، ۱۴۰۰).

مسئولیت اجتماعی شرکت ایزاری است که کسب و کارها را قادر می‌سازد تا تصویر مثبتی از عملکرد خود هم در بیرون و هم در داخل شرکت ایجاد کنند به طوری که سود خود را حداکثر کرده و مزیت رقابتی را افزایش دهند (نگوین و همکاران^۱، ۲۰۲۱). به عقیده کارول^۲ (۱۹۹۹)، ساختار مفهومی شیوه‌های مسئولیت اجتماعی شرکت در دهه ۱۹۵۰ شکل گرفت. هولم و واتس^۳ (۲۰۰۰)، مسئولیت اجتماعی را به‌عنوان «تعهد شرکت‌ها با هدف توسعه اجتماعی - اقتصادی پایدار از طریق همکاری با کارکنان، خانواده، جامعه و دیگر عناصر اجتماعی به منظور بهبود کیفیت زندگی» تعریف کرده‌اند. مک و ویلیامز و سیگل^۴ (۲۰۰۱) مسئولیت اجتماعی را فعالیتی معرفی کردند که موجب پیشرفت در برخی اقدامات اجتماعی فراتر از منافع تجاری و مسئولیت‌های قانونی شرکت‌ها می‌شود.

فریمن^۵ (۱۹۸۴)، الگویی را ارائه کرد که در آن تصمیمات سازمانی نه تنها منافع سهامداران، بلکه منافع دیگر ذی‌نفعان از جمله کارکنان، مشتریان، فروشندگان و جوامع را در نظر می‌گیرد. این الگو فرض می‌کند که اقدامات مسئولیت اجتماعی در برگیرنده حقوق همه ذی‌نفعان قانونی، با هدف بهبود سود و اعتبار شرکت است. الگوی یادشده، از مطالعات تجربی خاصی حمایت می‌کند که ارتباط مثبت بین مسئولیت اجتماعی شرکت و عملکرد مالی را تأیید کرده‌اند (لین و همکاران^۶، ۲۰۱۸). مسئولیت اجتماعی، راهبردهای کلیدی شرکت و صلاحیت‌های اصلی آن را نشان می‌دهد که می‌تواند بر ارزش شرکت‌ها تأثیر بگذارد و صرفاً نشان‌دهنده رفتارهای بشر دوستانه یا الزامات اخلاقی نیست.

حاکمیت شرکتی و مسئولیت اجتماعی

چندین مطالعه تجربی با علاقه فزاینده‌ای به تحلیل رابطه بین ویژگی‌های هیئت مدیره و

1. Nguyen et al.
2. Carroll
3. Holme & Watts
4. McWilliams & Siegel
5. Freeman
6. Lin et al.

سیاست‌های مسئولیت اجتماعی پرداخته‌اند. با این حال، این مطالعات یافته‌های متناقضی را به دست آورده‌اند. در این راستا تبیینی و همکاران، ۲۰۲۱؛ خیرالدین و همکاران^۱، ۲۰۲۰ رابطه منفی بین تعداد مدیران و مسئولیت اجتماعی پیدا کرده‌اند و نتیجه گرفته‌اند که هیئت مدیره‌های بزرگتر اغلب از تصمیم‌گیری ناکارآمد رنج می‌برند که عمدتاً به دلیل مشکلات هماهنگی، ارتباط و نظارت است. در حالی که خان و همکاران^۲ (۲۰۲۱) و نگوین و همکاران (۲۰۲۱) رابطه مثبتی بین سازه‌های مشابه پیدا کردند و آن‌ها را به این نتیجه رساند که هیئت مدیره‌های بزرگتر دانش، مهارت و تجربیات مختلفی دارند که عملکرد مسئولیت اجتماعی را بهبود می‌بخشد. با توجه به استقلال هیئت مدیره، بیشتر مطالعات قبلی دریافتند که وجود اعضای مستقل هیئت مدیره به طور مثبت بر تعامل مسئولیت اجتماعی تأثیر می‌گذارد (دخیلی^۳، ۲۰۲۱).

مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی شرکت

مسئولیت اجتماعی می‌تواند بر شهرت و اعتبار شرکت، عملکرد تجاری، ارزش سهامداران، نوآوری، رضایت مشتری، به حداقل رساندن خطرپذیری شرکت و بهبود عملکرد مالی تأثیر بگذارد (کیم و همکاران^۴، ۲۰۱۸).

CSR رویکردی حیاتی برای ایجاد ثروت و افزایش عملکرد شرکت به شمار می‌رود. پژوهشگران استدلال می‌کنند که ارتباط نزدیکی بین CSR و عملکرد شرکت‌ها وجود دارد (کوراپاتسکی و دارنال^۵، ۲۰۱۳). برخی از مطالعات نشان داده‌اند که رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی مثبت است (وانگ و کیان^۶، ۲۰۱۱؛ لین و همکاران، ۲۰۰۹). شین و تای^۷ (۲۰۱۵)، عنوان کردند که تعهد اجتماعی شرکت به بهبود عملکرد اقتصادی منجر می‌شود. ریچر^۸ (۲۰۱۱) و ورنر^۹ (۲۰۱۱) شواهد مستقیمی را در حمایت از ارتباط بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد شرکت ارائه کردند. این فعالیت‌ها می‌توانند ارزش شرکت را افزایش دهد.

1. Khairiddine et al.
2. Khan et al.
3. Dakhli
4. Kim et al.
5. Kurapatskie & Darnall
6. Wang & Qian
7. Shin & Thai
8. Richter
9. Werner

پیشینه پژوهش

نگوین و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی رهبری اخلاقی، مسئولیت اجتماعی، اعتبار و عملکرد شرکت را مورد بررسی قرار دادند. نتایج طبق داده‌های جمع‌آوری شده از طریق نظرسنجی از ۶۵۳ مدیر سطوح میانی و عالی (مدیران ارشد) از شرکت‌های بزرگ در ویتنام نشان داد که رهبری اخلاقی بر CSR تأثیر مثبتی دارد که به نوبه خود موجب افزایش شهرت و اعتبار و عملکرد شرکت‌ها می‌شود.

یو و کیل (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی تأثیر مسئولیت اجتماعی بر رابطه بین اعتمادی مدیران و ارزش شرکت پرداخته‌اند. نتایج تجزیه و تحلیل نمونه آماری آن‌ها طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۶ با استفاده از رگرسیون Ols بیانگر این بود که اعتماد بیش از حد مدیریتی تأثیر مثبت و قابل توجهی بر ارزش شرکت داشته است و اعتماد بیش از حد از طریق فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی باعث افزایش ارزش شرکت می‌شود.

رضایی و هادی‌زاده (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی رابطه کیفیت سود با مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با تأکید بر ثبات عملکرد پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر این بود که بین کیفیت سود و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با توجه به عملکرد مدیران رابطه مثبت وجود داشته است.

امیری و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر عملکرد مالی با نقش واسطه‌ای فعالیت‌های سیاسی شرکت در مجتمع گاز پارس جنوبی» انجام دادند. یافته‌ها نشان داد مسئولیت اجتماعی شرکت بر عملکرد مالی و فعالیت‌های سیاسی شرکت‌ها تأثیر معناداری دارد؛ هم‌چنین فعالیت‌های سیاسی بر عملکرد مالی شرکت‌ها تأثیر گذار است.

کردستانی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی بر معیارهای حسابداری، اقتصادی و ارزیابی عملکرد شرکت‌ها پرداختند، نمونه آماری شامل ۱۰۴ شرکت طی دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ است. یافته‌های پژوهش بیانگر این است که سطح افشای مسئولیت اجتماعی تأثیر مثبت معناداری بر نرخ بازده دارایی‌ها، سود هر سهم و ارزش افزوده اقتصادی شرکت‌ها داشته است و سطح افشای مسئولیت اجتماعی تأثیر منفی معناداری بر نرخ هزینه سرمایه شرکت‌ها داشته است؛ اما سطح افشا مسئولیت اجتماعی شرکت‌های بورس اوراق بهادار بر شاخص‌های ارزش افزوده بازار و نرخ بازده سهام تأثیر معناداری نداشت.

ایمانی و همکاران (۱۳۹۶) به آزمون تأثیر پایداری سود و سودآوری بر سطح افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. آن‌ها برای اندازه‌گیری پایداری سود و سودآوری و همچنین برای اندازه‌گیری افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها از معیارهایی که توسط مؤسسه امریکایی کا. ال. دی که هر ساله سازمان‌ها را بر اساس معیارهای اجتماعی و زیست‌محیطی رتبه‌بندی می‌کند، استفاده کرده‌اند. نمونه آماری آن‌ها شامل ۱۰۰ شرکت بورس اوراق بهادار تهران بوده است. نتایج بیانگر این بود که افشای مسئولیت اجتماعی پل ارتباطی بین واحد تجاری و ذی‌نفعان است. نتایج آزمون فرضیه‌ها بیانگر رابطه مثبت و معنادار پایداری سود و سودآوری شرکت‌ها با افشای مسئولیت اجتماعی بوده است.

ترابی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی حسابداری پایداری و بقای شرکت پرداختند. نتایج آنان بیانگر این بود که حسابداری پایداری و عناصر آن (آگاهی اخلاقی حسابداری، فعالیت‌های داوطلبانه حسابداری، شفافیت طرز فکر حسابداری، افشای سرمایه انسانی و گزارش مسئولیت اجتماعی) با ارزش بازار، تعهدات انگیزشی کارکنان، پذیرش ذی‌نفعان رابطه مثبت و معنادار داشته است.

برزگری خانقاه و جعفری تراچی (۱۳۹۴) به بررسی نقش ویژگی‌های شرکت در افشای مسئولیت اجتماعی و زیست‌محیطی پرداختند، نتایج بیانگر این بوده است که اندازه شرکت، عملکرد شرکت، اهرم مالی، ساختار مالکیت، اندازه مؤسسه حسابرسی، تعداد مدیران مستقل در هیئت مدیره، مالکیت نهادی، اندازه هیئت مدیره و نوع صنعت از جمله ویژگی‌های شرکت هستند که بر افشای مسئولیت اجتماعی و زیست‌محیطی شرکت‌ها مؤثر است.

حیدرپور و شهبازی (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی رابطه بین افشای زیست‌محیطی و سازوکارهای حاکمیت شرکتی با مربوط بودن ارزش و عملکرد پرداختند، نمونه آماری شامل ۱۳۷ شرکت طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ است، نتایج بیانگر این است که کیفیت افشای زیست‌محیطی و سازوکارهای حاکمیت شرکتی با مربوط بودن ارزش سهام شرکت‌ها رابطه مستقیم و معناداری داشته است و کیفیت افشای زیست‌محیطی و عملکرد سهام شرکت‌ها نیز رابطه مستقیم و معناداری داشته‌اند، نتایج بیانگر این است که حتی معیارهای مالی نیز تحت تأثیر افشای زیست‌محیطی قرار داشته‌اند؛ بنابراین این افشا می‌تواند نیازهای اجتماعی و مالی را هم‌زمان تحت تأثیر مثبت قرار دهد.

فرضیه‌های پژوهش

- فرضیه اول: بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.
- فرضیه دوم: بین اندازه هیئت مدیره و عملکرد مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.
- فرضیه سوم: اندازه هیئت مدیره بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی اثر تعدیلی دارد.
- فرضیه چهارم: بین استقلال هیئت مدیره و عملکرد مالی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.
- فرضیه پنجم: استقلال هیئت مدیره بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی اثر تعدیلی دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی و از نوع همبستگی است و از نظر شیوه گردآوری داده تحقیق نیمه تجربی پس‌رویدادی در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است که با استفاده روش رگرسیون داده‌های ترکیبی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش را شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ تشکیل می‌دهد. نمونه انتخابی پژوهش نیز شرکت‌هایی هستند که مجموعه شرایط زیر را دارند:

- شرکت‌هایی که تاریخ پذیرش آن‌ها در سازمان بورس اوراق بهادار تهران قبل از سال ۱۳۹۲ و تا پایان سال ۱۳۹۸ نیز در فهرست شرکت‌های بورسی باشد.
- به‌منظور افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفندماه باشد.
- طی سال‌های مذکور تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداشته باشد.
- جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌های مالی نباشد.

پس از بررسی شرکت‌ها از لحاظ ویژگی‌های یادشده در مجموع ۱۱۲ شرکت برای نمونه مطالعه تحقیق انتخاب شد. در گردآوری داده‌ها از نرم‌افزار ره‌آورد نوین و بانک اطلاعاتی سازمان بورس اوراق بهادار و پایگاه اینترنتی مرتبط با بورس استفاده شد. آزمون فرضیه‌ها نیز پس از گردآوری داده‌های لازم، به کمک نرم‌افزار ایویوز انجام گرفت.

متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته: عملکرد مالی

بازده حقوق صاحبان سهام: نسبت سود خالص پس از کسر مالیات بر حقوق صاحبان سهام.

متغیر مستقل: مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها

برای اندازه‌گیری مسئولیت اجتماعی از نسبت مجموع امتیازهای زیر استفاده شده است: برنامه حمایت از آموزش اعضای حرفه: اگر شرکت برنامه حمایت از آموزش برای اعضای حرفه و یا صنعت و یا جامعه داشته باشد عدد یک در غیر این صورت عدد صفر لحاظ می‌شود. گواهی‌نامه ISO 140001: اگر شرکت گواهی‌نامه ISO 140001 داشته باشد برابر یک و در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود.

نسبت هزینه‌های تحقیق و توسعه و تبلیغات به فروش: این متغیر از نسبت جمع هزینه‌های تحقیق و توسعه و هزینه تبلیغات به فروش اندازه‌گیری می‌شود.

نسبت مدیران غیر موظف در هیئت مدیره: این نسبت از حاصل تعداد مدیران غیر موظف در هیئت مدیره شرکت که در آن سال فعالیت داشته‌اند به کل اعضای هیئت مدیره به دست می‌آید.

دوگانگی وظیفه مدیر عامل: در صورتی که پست‌های رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل شرکت توسط دو نفر جداگانه باشد عدد یک در غیر این صورت عدد صفر لحاظ می‌شود.

درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی: مالکیت نهادی آن درصد از سهام شرکت که در اختیار بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، صندوق‌های بازنشستگی، شرکت‌های سرمایه‌گذاری و... است.

تمرکز مالکیت: تمرکز مالکیت برابر با مجموع درصد تملک سهامدارانی است که حداقل پنج درصد سهام شرکت را در اختیار دارند. برای سنجش تمرکز مالکیت، از شاخص هرفیندال -

هیرشمن استفاده شده است. شاخص هرفیندال - هیرشمن شاخصی اقتصادی است که برای سنجش میزان انحصار در بازار استفاده می‌شود. رتبه تمرکز مالکیت برابر است با جمع مربعات درصدهای

بالاتر از پنج درصد هر شرکت که بر اساس رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$owncon = \sum (P_i/p \times 100)^2$$

در این رابطه p بیانگر درصد کل سهام و P_i بیانگر جمع درصدهای سهام بالاتر از پنج درصد

متعلق به سهامداران است.

متغیر تعدیل گر: ویژگی های هیئت مدیره

اندازه هیئت مدیره: این متغیر از طریق لگاریتم تعداد اعضای هیئت مدیره به دست می آید.
استقلال هیئت مدیره: از طریق نسبت تعداد اعضای غیر موظف به تعداد کل اعضای هیئت مدیره به دست می آید (نوجا و همکاران، ۲۰۲۱).

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت: لگاریتم کل دارایی های شرکت
اهرم مالی: نسبت کل بدهی به کل دارایی
بازده دارایی ها: نسبت سود به مجموع دارایی ها

یافته های پژوهش

آمار توصیفی

به منظور بررسی ویژگی های عمومی و پایه ای متغیرها برای برآورد الگوها و تجزیه و تحلیل آن ها، ابتدا از شاخص های توصیفی متغیرها استفاده شده است. نتایج مربوط به مقدار شاخص های توصیفی متغیرها در جدول ۱ گزارش شده است. در این پژوهش بیشترین کشیدگی را عملکرد مالی (۱۴/۴۰۹) و کمترین کشیدگی را اندازه هیئت مدیره (۰/۱۴۲) دارد؛ هم چنین اندازه هیئت مدیره (۰/۰۲۲) کمترین مقدار انحراف معیار را داشته است؛ لذا بیشترین دقت را دارد.

جدول ۱: آمار توصیفی

تعداد مشاهدات	احتمال	آماره جاکرک برا	کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	کمترین	بیشترین	میانه	میانگین	
۷۸۴	۰/۰۰۰	۵۷/۹۸۹	۳/۰۶۱	-۰/۶۶۵	۰/۱۵۰	۰/۱۴۲	۰/۸۵۷	۰/۷۱۴	۰/۶۶۹	مسئولیت اجتماعی
۷۸۴	۰/۰۰۰	۴۲۵۲	۱۴/۴۰۹	۰/۰۰۳	۰/۴۴۶	-۱/۹۵۲	۲/۶۱۸	۰/۲۳۷	۰/۲۵۵	عملکرد مالی
۷۸۴	۰/۰۰۰	۶۲۳۵۳	۰/۱۴۲	۳/۷۸۵	۰/۰۲۲	۰/۴۷۷	۰/۸۴۵	۰/۶۹۸	۰/۷۰۱	اندازه هیئت مدیره
۷۸۴	۰/۰۰۰	۴/۸۷۳	۲/۶۴۷	-۰/۰۸۰	۰/۱۹۱	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۶۰۰	۰/۶۶۲	استقلال هیئت مدیره
۷۸۴	۰/۰۰۰	۴۳/۶۴۵	۳/۹۵۱	۰/۳۲۸	۰/۲۳۴	۰/۰۳۶	۱/۵۶۵	۰/۵۸۱	۰/۵۸۰	اهرم مالی
۷۸۴	۰/۰۰۰	۱۵۵/۱۱۷	۴/۵۹۳	۰/۷۴۳	۰/۵۹۷	۴/۷۹۲	۸/۷۴۶	۶/۲۲۵	۶/۲۷۵	اندازه شرکت
۷۸۴	۰/۰۰۰	۱۱۸/۸۳۲	۰/۴۶۶	۰/۴۶۹	۰/۱۵۳	-۰/۵۴۰	۰/۶۴۶	۰/۰۸۷	۰/۱۱۴	نسبت سود به دارایی‌ها

آزمون فرضیه‌ها

آزمون فرضیه اول

فرضیه اول: بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۲: تحلیل فرضیه اول

رگرسیون داده‌های ترکیبی متغیر وابسته: عملکرد مالی			
احتمال	آماره	خطای استاندارد	ضرایب
۰/۰۰۰	۴/۶۷۳	۰/۰۰۷	۰/۰۳۷
۰/۰۰۰	۱۱/۸۸	۰/۰۲۵	۰/۲۹۸
۰/۰۰۰	۶/۱۴۱	۰/۰۰۷	۰/۰۴۸
۰/۰۰۰	۳۰/۱۵۴	۰/۰۴۹	۱/۵۰۲
	۰/۸۸		ضریب تعیین
	۲/۳۷۶		آماره دوربین واتسن
	۹۹۹/۰۴		آماره F
	۰/۰۰۰۰		احتمال معناداری

نتایج آزمون فرضیه اول بیانگر این است که الگوی فرضیه اول، با مقدار آماره $999/04$ و احتمال $0/000$ الگوی مناسبی است و متغیرهای مستقل و کنترل $0/88$ درصد تغییرات عملکرد مالی را نشان داده‌اند، آماره دوربین واتسن بیانگر آن است که مشکل خود همبستگی متغیرها رفع شده است.

تحلیل فرضیه اول نشان می‌دهد که مسئولیت اجتماعی بر اساس ضریب رگرسیونی $0/037$ و احتمال $0/000$ ، رابطه مثبت و معناداری با عملکرد مالی داشته است. همچنین از بین متغیرهای کنترلی متغیر اهرم مالی با ضریب $0/298$ و احتمال $0/000$ ، متغیر اندازه شرکت با ضریب $0/048$ و احتمال $0/000$ و بازده دارایی‌ها با احتمال $1/502$ و احتمال $0/000$ ارتباط معناداری با عملکرد مالی داشته‌اند. باتوجه به نتایج می‌توان گفت که بین مالکیت خانوادگی و کیفیت حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد.

آزمون فرضیه دوم

فرضیه دوم: بین اندازه هیئت مدیره و عملکرد مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۳: تحلیل فرضیه دوم

رگرسیون داده‌های ترکیبی				
متغیر وابسته: عملکرد مالی				
متغیر	ضرایب	خطای استاندارد	آماره Z	احتمال
اندازه هیئت مدیره	$0/1399$	$0/0425$	$3/287$	$0/001$
اهرم مالی	$0/305$	$0/027$	$10/957$	$0/000$
اندازه شرکت	$0/003$	$0/015$	$0/247$	$0/809$
بازده دارایی‌ها	$1/332$	$0/053$	$24/688$	$0/000$
ضریب تعیین	$0/26$			
آماره دوربین واتسن	$2/588$			
آماره F	$188/551$			
احتمال معناداری	$0/000$			

باتوجه به نتایج به دست آمده از برآورد الگوی تحقیق برای آزمون فرضیه دوم، باتوجه به آماره F ($188/551$) و سطح خطای آزمون برای اینکه برابر با ($0/0000$) و کمتر از سطح خطای

۰/۰۵ است، در نتیجه در سطح اطمینان ۰/۹۵ می‌توان بیان کرد در کل الگوی تحقیق به‌خوبی برازش شده و از معناداری خوبی برخوردار است. هم‌چنین آماره دوربین واتسون مقدار (۲/۵۸۸) نشان می‌دهد که همبستگی سریالی میان جملات باقیمانده‌های الگوی تحقیق وجود ندارد. با توجه به نتایج حاصل از تخمین الگوی شماره ۲ متغیر اندازه هیئت مدیره با ضریب ۰/۱۳۹ و سطح احتمال ۰/۰۰۱ رابطه مثبت و معناداری با عملکرد مالی داشته است. هم‌چنین متغیرهای کنترلی اهرم مالی با ضریب ۰/۳۰۵ و احتمال ۰/۰۰۰ و بازده دارایی‌ها با ضریب ۱/۳۳۲ و احتمال ۰/۰۰۰ ارتباط معناداری با عملکرد مالی داشته‌اند و متغیر اندازه شرکت ارتباط بی‌معنی با عملکرد مالی داشته است.

آزمون فرضیه سوم

فرضیه سوم: اندازه هیئت مدیره بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی اثر تعدیلی

دارد.

جدول ۴: تحلیل فرضیه سوم

رگرسیون داده‌های ترکیبی				
متغیر وابسته: عملکرد مالی				
متغیر	ضرایب	خطای استاندارد	آماره Z	احتمال
مسئولیت اجتماعی	۰/۲۲۴	۰/۲۸۵	۰/۷۸۸	۰/۴۳۰
اندازه هیئت مدیره	۰/۳۳۶	۰/۲۶۸	۱/۲۵۳	۰/۲۱۰
اندازه هیئت مدیره* مسئولیت اجتماعی	۱/۱۴۵	۰/۵۵۶	۲/۰۵۵	۰/۰۴۰
اهرم مالی	۰/۳۰۳	۰/۰۲۶	۱۱/۵۷۸	۰/۰۰۰
بازده دارایی‌ها	۱/۳۴۰	۰/۰۵۰	۲۶/۷۸۲	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	۰/۰۰۲	۰/۰۱۵	۰/۱۸۸	۰/۸۵۰
ضریب تعیین	۰/۲۶			
آماره دوربین واتسن	۲/۵۸۹			
آماره F	۱۷۱/۸۹			
احتمال معناداری	۰/۰۰۰۰			

در بررسی معنادار بودن کل الگو با توجه به اینکه مقدار احتمال آماره F از ۰/۰۵ کوچکتر است (۰/۰۰۰) با اطمینان ۹۵٪ معنادار بودن کل الگو تأیید می‌شود. ضریب تعیین الگو نیز گویای این است که ۰/۲۶ درصد از تغییرات عملکرد توسط متغیرهای وارد شده در الگو تبیین می‌شود. در بررسی معناداری ضرایب با توجه به نتایج ارائه شده در جدول، متغیر تعدیل‌گر اندازه هیئت مدیره * مسئولیت اجتماعی با ضریب ۱/۱۴۵ و احتمال آماره (۰/۰۴۰) رابطه معناداری با عملکرد مالی داشته است و باعث تشدید رابطه مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی شده است، از بین متغیرهای کنترلی، متغیرهای اهرم مالی با ضریب ۰/۳۰۳ و احتمال ۰/۰۰۰ و بازده دارایی‌ها با ضریب ۱/۳۴۰ و احتمال ۰/۰۰۰ رابطه معناداری با عملکرد مالی داشته‌اند، اما متغیر اندازه شرکت با ضریب ۰/۰۰۲ و احتمال ۰/۸۵۰ رابطه بی معنی با عملکرد مالی داشته است.

آزمون فرضیه چهارم

فرضیه چهارم: بین استقلال هیئت مدیره و عملکرد مالی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۵: تحلیل فرضیه چهارم

رگرسیون داده‌های ترکیبی				
متغیر وابسته: عملکرد مالی				
متغیر	ضرایب	خطای استاندارد	آماره Z	احتمال
استقلال هیئت مدیره	۰/۰۱۶	۰/۰۰۷	۲/۲۲۸	۰/۰۲۶
اهرم مالی	-۰/۲۵۷	۰/۰۰۸	-۳۱/۳۰۹	۰/۰۰۰
نسبت سود به حقوق صاحبان سهام	۰/۱۲۰	۰/۰۱۷	۶/۹۸۰	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	۰/۰۳۱	۰/۱۴۷	۰/۱۸۲	۰/۸۵۵
ضریب تعیین	۰/۶۱			
آماره دورین و آتسن	۲/۱۳۳			
آماره F	۴۲/۹۲۵			
احتمال معناداری	۰/۰۰۰			

با توجه به نتایج به دست آمده از برآورد الگوی پژوهش برای آزمون فرضیه چهارم، با توجه به آماره F (۴۲/۹۲۵) و سطح خطای آزمون برای اینکه برابر با (۰/۰۰۰۰) و کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است، در نتیجه در سطح اطمینان ۰/۹۵ می‌توان بیان کرد در کل الگوی تحقیق به خوبی

برازش شده و از معناداری خوبی برخوردار است. هم‌چنین آماره دوربین واتسون مقدار (۲/۱۳۳) نشان می‌دهد که همبستگی سریالی میان جملات باقیمانده‌های الگوی پژوهش وجود ندارد. با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه چهارم که متغیر استقلال هیئت مدیره با ضریب ۰/۰۱۶ و سطح احتمال ۰/۰۲۶ رابطه معناداری با عملکرد مالی داشته است از بین متغیرهای کنترلی متغیر اهرم مالی با ضریب ۰/۲۵۷- و احتمال ۰/۰۰۰ و متغیر نسبت سود ۰/۱۲۰ و احتمال ۰/۰۰۰ و ارتباط معناداری با عملکرد مالی داشته‌اند، اما متغیر کنترلی اندازه شرکت ۰/۸۵۵ ارتباط بی‌معنی با عملکرد مالی داشته است.

آزمون فرضیه پنجم

فرضیه پنجم: استقلال هیئت مدیره بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی اثر تعدیلی دارد.

جدول ۶: تحلیل فرضیه پنجم

رگرسیون داده‌های ترکیبی متغیر وابسته: عملکرد مالی				
متغیر	ضرایب	خطای استاندارد	آماره Z	احتمال
مسئولیت اجتماعی	-۰/۰۸۲	۰/۰۳۳	-۲/۴۷۵	۰/۰۱۳
استقلال هیئت مدیره	-۰/۰۶	۰/۰۳۶	-۱/۸۶۲	۰/۰۶۳
استقلال * مسئولیت اجتماعی	۰/۱۱۴	۰/۰۳۷۹	۳/۰۰۵	۰/۰۰۲
اهرم مالی	-۰/۲۳۱	۰/۰۱۳	-۱۶/۵۶۸	۰/۰۰۰
نسبت سود به حقوق صاحبان سهام	۰/۰۷۶	۰/۰۲۲	۳/۴۹۰	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	۰/۱۴۵	۰/۰۰۹	۱۵/۵۰۳	۰/۰۰۰
ضریب تعیین	۰/۶۳۱			
آماره دوربین واتسن	۲/۵۸۷			
آماره F	۴۳/۰۵۷			
احتمال معناداری	۰/۰۰۰۰			

با توجه به نتایج به دست آمده از برآورد الگوی پژوهش برای آزمون فرضیه پنجم پژوهش، با توجه به آماره F (۴۳/۰۵۷) و سطح خطای آزمون برای اینکه برابر با (۰/۰۰۰۰) و کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است، در نتیجه در سطح اطمینان ۰/۹۵ می‌توان بیان کرد در کل الگوی پژوهش

به‌خوبی برآزش شده و از معناداری خوبی برخوردار است. هم‌چنین آماره دوربین واتسون مقدار (۲/۵۸۷) نشان می‌دهد که همبستگی سریالی میان جملات باقیمانده‌های الگوی تحقیق وجود ندارد. با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه آخر متغیر تعدیل‌گر استقلال هیئت مدیره * مسئولیت اجتماعی با ضریب ۰/۱۱۴ و سطح احتمال ۰/۰۰۲ رابطه معناداری با عملکرد مالی داشته است؛ بدین معنی که متغیر استقلال هیئت مدیره رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی را تشدید کرده است. هم‌چنین متغیرهای کنترلی نسبت سود به حقوق صاحبان سهام و اندازه شرکت رابطه معناداری با عملکرد مالی داشته‌اند، اما اندازه شرکت رابطه بی‌معنی با عملکرد مالی داشته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به اهمیت حاکمیت شرکتی و ویژگی‌های هیئت مدیره در توسعه مسئولیت اجتماعی و ارتقای عملکرد مالی شرکت‌ها، در این پژوهش به بررسی تأثیر ویژگی‌های هیئت مدیره بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی پرداخته‌ایم. در این راستا متغیر ویژگی‌های هیئت مدیره یک‌بار در نقش متغیر مستقل و بار دیگر به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر در فرضیه‌های پژوهش بررسی شده است که با استفاده از دو معیار اندازه هیئت مدیره و استقلال هیئت مدیره اندازه‌گیری شده است و متغیر عملکرد مالی متغیر وابسته بوده است که با استفاده از نسبت سود به حقوق صاحبان سهام سنجیده شده است. نتایج پژوهش بیانگر این است که متغیر مسئولیت اجتماعی رابطه مثبت و معناداری با عملکرد مالی داشته است به‌گونه‌ای که با افزایش میزان مسئولیت اجتماعی، عملکرد مالی افزایش پیدا کرده است به‌گونه‌ای که هرچه شرکت‌ها توجه بیشتری به معیارهای مسئولیت اجتماعی داشته‌اند، عملکرد مالی خود را افزایش داده‌اند. از سوی دیگر متغیر اندازه هیئت مدیره ارتباط مثبت و معناداری با عملکرد مالی داشته است. به‌گونه‌ای که هرچه شرکت‌ها هیئت مدیره بزرگتری داشته باشند، عملکرد مالی بهتری دارند. هم‌چنین متغیرهای اندازه هیئت مدیره و استقلال هیئت مدیره قادر به تعدیل و تشدید رابطه مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی بوده است. هم‌چنین متغیرهای اهرم مالی، اندازه شرکت و بازده دارایی‌ها ارتباط معناداری با عملکرد مالی داشته‌اند. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های زیر موافق است:

نگوین و همکاران (۲۰۲۱) که بیان کرده‌اند مسئولیت اجتماعی موجب افزایش شهرت و

اعتبار و عملکرد شرکت‌ها می‌شود. یو و کیل (۲۰۲۰) به این نتیجه رسیدند که فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی باعث افزایش ارزش شرکت می‌شود. رضایی و هادی‌زاده (۲۰۱۵) بیان کرده‌اند بین کیفیت سود و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با توجه به عملکرد مدیران رابطه مثبت وجود داشته است. امیری و همکاران (۱۳۹۹) نشان دادند مسئولیت اجتماعی شرکت بر عملکرد مالی تأثیر معناداری داشته است. مطابق پژوهش کردستانی و همکاران (۱۳۹۷)، سطح افشای مسئولیت اجتماعی تأثیر مثبت معناداری بر نرخ بازده دارایی‌ها، سود هر سهم و ارزش افزوده اقتصادی شرکت‌ها داشته است. ایمانی و همکاران (۱۳۹۶) نشان دادند بین پایداری سود و سودآوری شرکت‌ها با افشای مسئولیت اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. برزگری خانقاه و جعفری تراچی (۱۳۹۴) هم بیان کرده‌اند که اندازه شرکت، عملکرد شرکت، اهرم مالی، تعداد مدیران مستقل در هیئت مدیره، اندازه هیئت مدیره از جمله ویژگی‌های شرکت است که بر افشای مسئولیت اجتماعی و زیست محیطی شرکت‌ها مؤثر است. حیدرپور و شهبازی (۱۳۹۴) به این نتیجه رسیدند که کیفیت افشای زیست محیطی و سازوکارهای حاکمیت شرکتی با مربوط بودن ارزش سهام شرکت‌ها رابطه مستقیم و معناداری دارد و کیفیت افشای زیست محیطی و عملکرد سهام شرکت‌ها رابطه مستقیم و معناداری داشته‌اند. نتایج بیانگر این است که حتی معیارهای مالی نیز تحت تأثیر افشای زیست محیطی قرار داشته‌اند؛ بنابراین این افشا می‌تواند نیازهای اجتماعی و مالی را هم‌زمان تحت تأثیر مثبت قرار دهد.

باتوجه به نتایج این پژوهش می‌توان گفت که متغیر مسئولیت اجتماعی و معیارهای آن در تعیین عملکرد مالی و ارتقای آن نقش اساسی دارد، هم‌چنین متغیر ویژگی‌های هیئت مدیره نیز باعث تشدید رابطه مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی شده است و باید در تصمیمات شرکت‌ها به آن توجه شود. باتوجه به ارتباط معنادار مسئولیت اجتماعی شرکت در ارتقای عملکرد مالی پیشنهاد می‌شود در گزارش صورت‌های مالی سالانه به کیفیت افشای معیارهای مسئولیت اجتماعی توجه بیشتری شود. به‌منظور ارتقای کیفیت افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود الزامات قانونی ازسوی سازمان بورس بر شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران ارائه شود. به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده از دیگر روش‌های اندازه‌گیری مسئولیت اجتماعی و ویژگی‌های هیئت مدیره استفاده کنند.

فهرست منابع

منابع فارسی

- امیری، علی؛ شهابی، صالح؛ روستا، عباس و اسماعیلی، مختار (۱۳۹۹)، تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر عملکرد مالی با نقش واسطه‌ای فعالیت‌های سیاسی شرکت در مجتمع گاز پارس جنوبی. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری. ۴ (۴۴): ۳۹ - ۱۵.
- ایمانی، پدram، حاجیها، زهره، امیرحسینی، زهرا (۱۳۹۶)، آزمون تأثیر پایداری سود و سودآوری بر سطح افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. حسابداری مدیریت، ۱۰ (۳۳): ۸۸ - ۷۸.
- برزگری خانقاه، جمال و جعفری تراچی، قاسم (۱۳۹۴)، نقش ویژگیهای شرکت در افشای مسئولیت اجتماعی و زیست‌محیطی، سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تبریز، قابل‌بازایی در: <https://civilica.com/doc/449836>
- ترابی، ارمغان ناصر؛ تلو حسینی، فرخ و علی اسماعیل زاده مفری (۱۳۹۴)، حسابداری پایداری و بقای شرکت، سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، استانبول ترکیه.
- حیدرپور، فرزانه، شهبازی، ناصر (۱۳۹۴)، بررسی رابطه بین افشای زیست‌محیطی و سازوکارهای حاکمیت شرکتی با مربوط‌بودن ارزش و عملکرد، حسابداری سلامت، ۴ (۲): ۵۹ - ۳۹.
- کردستانی، غلامرضا، قادرزاده، سید کریم، حقیقت، حمید (۱۳۹۷)، تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی بر معیارهای حسابداری، اقتصادی و بازار ارزیابی عملکرد شرکت‌ها، پیشرفت‌های حسابداری، ۱۰ (۱): ۲۱۷ - ۱۸۷.
- یعقوبی، الهه و اسماعیلی، حلیمه (۱۴۰۰)، تعامل بین سرمایه فکری و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۵ (۶۴): ۱۴۲ - ۱۲۹.

منابع انگلیسی

- Alipour, M., Ghanbari, M., Jamshidinavid, B. and Taherabadi, A. (2019), "Does board independence moderate the relationship between environmental disclosure quality and performance? Evidence from static and dynamic panel data", *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, Vol. 19 No. 3, pp. 580-610, doi: 10.1108/CG-06-2018-0196.
- Carroll, A.B.(1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Bus. Soc.* 38, 268-295.
- Chouaibi, Salim, Jamel Chouaibi, and Matteo Rossi. 2021a. ESG and corporate financial performance: The mediating role of green innovation: UK common law versus Germany civil law. *EuroMed Journal of Business*.
- Dakhli, Anissa. (2021). Does financial performance moderate the relationship between board attributes and corporate social responsibility in French firms?. *Journal of Global Responsibility*. ahead-of-print. 10.1108/JGR-02-2021-0016.

- De Andres, Pablo, and Eleuterio Vallelado. 2008. Corporate governance in banking: The role of the board of directors. *Journal of Banking & Finance* 32: 2570–80.
- Freeman, R.E.(1984). *Stakeholder Management: Framework and Philosophy*; Pitman: Mansfield, MA, USA.
- Fuzi, Sharifah Faatihah Syed, Syahrina Adliana Abdul Halim, and Julizaerma Mohamad Khudzari Julizaerma. 2016. Board independence and firm performance. *Procedia Economics and Finance* 37: 460–65.
- Holme, R.; Watts, P.(2000). *Corporate Social Responsibility: Making Good Business Sense*; World Business Council for Sustainable Development: Geneva, Switzerland, p. 8.
- Isaksson, Lars E., and Arch G.Woodside. 2016. Modeling firm heterogeneity in corporate social performance and financial performance. *Journal of Business Research* 69: 3285–314.
- Jie, Chan Tak, and Nurul Ain Mohd Hasan. 2016. Determinants of Corporate Social Responsibility (CSR) and Intrinsic Job Motivation. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities* 1: 25–35.
- Jilani, Wafa, and Jamel Chouaibi. 2021. To What Extent does CEO Behavior Enhance Risk-Taking? A Banking Sector Related Evidence. *Scientific Annals of Economics and Business* 68: 1–24.
- Khaireddine, H., Salhi, B., Aljabr, J. and Jarboui, A. (2020), “Impact of board characteristics on governance, environmental and ethical disclosure”, *Society and Business Review*, Vol. 15 No. 3, pp. 273-295.
- Khan, M.T., Al-Jabri, Q.M. and Saif, N. (2021), “Dynamic relationship between corporate board structure and firm performance: evidence from Malaysia”, *International Journal of Finance and Economics*, Vol. 26 No. 1, pp. 644-661.
- Kim, K.H.; Kim, M.; Qian, C.(2018). Effects of corporate social responsibility on corporate financial performance: A competitive-action perspective. *J. Manag.* 44, 1097–1118.
- Kurapatskie, B.; Darnall, N.(2013). Which corporate sustainability activities are associated with greater financial payoffs? *Bus. Strateg. Environ.* 22, 49–61.
- Lin, W.L., Ho, J.L., Sambasivan, M.(2018). Impact of Corporate Political Activity on the Relationship Between Corporate Social Responsibility and Financial Performance: A Dynamic Panel Data Approach. *ss Sustainability* 2019, 11, 60; doi:10.3390/su11010060 www.mdpi.com/journal/sustainability.
- Liu, Haijing, and Hyun-Ah Lee. 2019. The effect of corporate social responsibility on earnings management and tax avoidance in Chinese listed companies. *International Journal of Accounting & Information Management* 27: 353–72.
- McWilliams, A.; Siegel, D.(2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Acad. Manag. Rev.* 26, 117–127.
- Nguyen, N. T., Nguyen N. P., Hoai, T. T.(2021). Ethical leadership, corporate social responsibility, firm reputation, and firm performance: A serial mediation model. *journal homepage: www.cell.com/heliyon*. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06809>
- Noja, Gratiela Georgiana, Eleftherios Thalassinou, Mirela Cristea, and Irina Maria Grecu. 2021. The Interplay between Board Characteristics, Financial Performance, and Risk Management Disclosure in the Financial Services Sector: New Empirical Evidence from Europe. *Journal of Risk and Financial Management* 14: 79. <https://doi.org/10.3390/jrfm1402007>
- Ongsakul, Viput, Napatsorn Jiraporn, and Pornsit Jiraporn. 2020. Exploring how independent directors view CSR inequality using a quasi-natural experiment. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society* 20: 1159–72.

- Plumlee, Marlene, Darrell Brown, and Hayes Rachel. 2015. Voluntary environmental disclosure quality and firm value: Further evidence. *Journal of Accounting and Public Policy* 34: 336–61.
- Post, Corinne, Noushi Rahman, and Emily Rubow. 2011. Green governance: Boards of directors' composition and environmental corporate social responsibility. *Business & Society* 50: 189–223.
- Richter, B.K.(2011). 'Good' and 'Evil': The Relationship between Corporate Social Responsibility and Corporate Political Activity. 2011. Available online: <https://ssrn.com/abstract=1750368>.
- Richter, B.K.(2011). 'Good' and 'Evil': The Relationship between Corporate Social Responsibility and Corporate Political Activity. 2011. Available online: <https://ssrn.com/abstract=1750368>.
- Roffia, P., Simon-Moya, V. and Garcia, J.S. (2021), "Board of director attributes: effects on financial performance in SMEs", *International Entrepreneurship and Management Journal*, pp. 1-32.
- Rossi, M., Chouaibi, J., Chouaibi, S., Jilani, W., & Chouaibi, Y. (2021). Does a Board Characteristic Moderate the Relationship between CSR Practices and Financial Performance? Evidence from European ESG Firms. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(8), 354. <https://doi.org/10.3390/jrfm14080354>.
- Rossi, Matteo, Jamel Chouaibi, Salim Chouaibi, Wafa Jilani, and Yamina Chouaibi. 2021. Does a Board Characteristic Moderate the Relationship between CSR Practices and Financial Performance? Evidence from European ESG Firms. *Journal of Risk and Financial Management* 14: 354. <https://doi.org/10.3390/jrfm14080354>
- Shin, Y.; Thai, V.V.(2015). The impact of corporate social responsibility on customer satisfaction, relationship maintenance and loyalty in the shipping industry. *Corp. Soc. Responsib. Environ. Manag.* 22, 381–392.
- Tomo, Andrea, and Giovanni Landi. 2017. Behavioral Issues for Sustainable Investment Decision-Making. *International Journal of Business and Management* 12: 1–10.
- Wang, H.; Qian, C.(2011). Corporate philanthropy and corporate financial performance: The roles of stakeholder response and political access. *Acad. Manag. J.* 54, 1159–1181.
- Werner, T.(2011). Do Private Policies Create a New Politics? Corporate Social Responsibility, Information, & Access; McCombs School of Business, University of Texas at Austin: Austin, TX, USA, 28 November 2011. Retrieved from <https://www.mcombs.utexas.edu/Departments/BGS/~{/}/media/6004928400AC4441B9F5833FEBAB9560.ashx>(Working Paper).

